

Н. НУРМАТОВ, Н. НОРХУЖАЕВ, Ш. ЖАНАЙДАРОВ

МУЗЫКА

3-сыныпқа арналған оқулық

Қайта өңделген 6-басылымы

Өзбекстан Республикасы
Халыққа білім беру министрлігі баспаға ұсынған

Фафур Фұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі
Ташкент – 2019

УЎК 372.878(075)

КБК 85.31

Ж 26

П і к ір жа зғандар :

Р. Абдуллаев — Өзбекстан Сазгерлер одағының төрағасы, Өзбекстанға еңбегі сіңген өнер қайраткері, сазгер;

Б.Максумова — Ташкент қаласы Юнусабад ауданындағы 17-жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы;

Ш.Хакимова – Ташкент қаласы Шыланзар ауданындағы 281-жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы.

– Үстазыңың орындауында тыңда!

– Үстазыңың көмегімен орында!

– Сабак аяқталды.

**Республикалық мақсатты кітап
қорының қаржылары есебінен басылды.**

Х.Нурматов, Н.Норхужаев, Ш.Жанайдаров.

Музыка: З-сыныпқа арналған оқулық. Қайта өндөлген 6-басылымы. – Т.: Фафур Ғұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі. 2019 – 108 б.

**УЎК 372.878(075)
КБК 85.31**

© **Х. Нурматов, Н. Норхужаев,
Ш. Жанайдаров.**

© **Фафур Ғұлам атындағы баспа-
полиграфия шығармашылық
үйі, 2019**

ISBN 978-9943-5550-5-1

Алғы сөз

Қымбатты оқушы! Қолыңдағы «Музыка» кітабы көптеген басқа оқулықтар сияқты егемендігіміздің арқасында баспа бетінде жарық көріп, Тәуелсіздік игілігіне айналды.

Сенің өмірінде әрбір оқулық пен оқу әдебиеттері маңызды орын алатыны белгілі, өйткені олар білімің мен түсінігіңді дамытады, болашаққа қарай талпындырады.

Музыка адамды ғажайып ән мен күй дүниесіне жетелейді, сана-сезіміңің нәзіктігін, талғамын ұштайды, сұлулық пен өсемдікті сүйе білуге баулиды.

Сен З-сыныпта музыкалық өуендерді зейін сала тыңдауды және әндерді мәнерлеп айту дағдарларын меңгересің, жаңа сазгерлердің шығармашылығымен танысадасың, ән-күй туралы ұғымыңды байытасың.

Жыл бойында айтылатын әндер сені сүйікті Отан-анаға шын берілгендей рухында тәрбиелейді. Бақытты балалық шақ туралы тақырыптарды жырлайды. Сондықтан да әндер мен күйлердің мазмұнын тереңірек түсініп, өлеңнің сөзі мен өуен бірлігін жете ұғына біл, әсерлі де келістіре ән салу дағдысын мұқият менгеріп алуға әрекет жаса.

Ән мен күй көңілінді көтеріп, жас жаныңа сүйіспеншілік пен шаттық сыйласын және оқу мен еңбекте әрқашан қасыңнан табылатын жан серігің болсын.

Авторлар

БІРІНШІ ТОҚСАН

ӘН АЙТУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Ән айтқанда қолыңды төмөн жіберіп, денені тік, түзу ұстай біл.
2. Ән салғанда бір қалыпты тыныс ал, иығыңды көтерме. Тынысыңды тежеп, өлең сөзінің соңына дейін жеткіз.
3. Ән сөзінде кездесетін дауысты дыбыстарды созып, ал дауыссыз дыбыстарды қысқа және анық айт.
4. Дауысыңды жеңіл және ұнамды шығаруға, ал әндерді мәнерлеп айтуға дағдылан.
5. Әрбір әнді терең ұғынып, айтуға үйрен.
6. Хорда ән орындағанда қасыңдағылардың дауыстарына құлақ түр, өз даусыңың ерекше бөлініп қалмауына назар аудар.
7. Әнді орындау кезінде мұғалімнің қол қимылыша қарап, барлық ескертпелерін мұқият орында.
8. Даусың – сенің бақытың әрі байлығың екендігі есінде болсын. Оны әрқашан ықтияттап, сақтай біл. Таза және қоңыраудай сынғыrlаған дауыспен айтылған жақсы ән де, әннің сөзі де адамға рақат сыйлайтынын ұмытпа.

ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТИК ӘНҰРАНЫ

Сөзін жазған: *Абдулла Орипов*

Әнін жазған: *Мутал (Мутаваккил) Бурханов*

Салтанатты

The musical score consists of six staves of music in common time (C) with a key signature of one sharp (F#). The vocal line includes lyrics in English, corresponding to the words in the original Uzbek lyrics. The lyrics are as follows:

1. Ser- qu- yosh hur
o'l - kam, el- ga baxt, na-
jot, Sen o' - zing do'st - lar - ga
yo'l - dosh, meh- ri bon! Meh- ri
bon! Yash- na gay to a - bad il-
mu fan, i - iod, Shuh -ra- ting por - la-

A measure number '3' is placed above the third staff.

A musical score for a vocal piece in G major. The lyrics are written below each staff. The score consists of six staves of music, each with a treble clef and a key signature of one sharp (G major). The lyrics are:

sin to- ki bor ja- hon!
Ol- tin bu vo- diy- lar
jon O'z- be- kis- ton, Aj- dod-
lar mar-do- na ru- hi sen- ga yor! U- lug'
xalq qud- ra- ti jo'sh ur- gan za- mon, O- lam-
ni mah- li-yo ay- la- gan di- yor!
gan di- yor!

The score includes various musical markings such as slurs, grace notes, and dynamic changes.

1. Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

2. Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

PAUZALAR

БҮТІН ПАУЗА

Әннің немесе күйдің бірер жерінде дыбыс кідірісі қажет болса, паузалар (тыныс белгілері) пайдаланылады.

Ноталар созылымы әр түрлі болғаны сияқты паузалар да әр түрлі созылымда қолданылады.

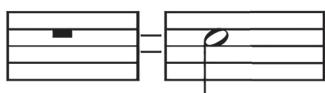
Бүтін пауза бүтін нотаға тең болғандықтан былайша жазылады:

The image shows a musical staff with a treble clef and a '4' time signature. Above the staff, there is a whole rest (a horizontal line with a small square at the start) followed by a vertical bar line, and then a half note (an oval shape). Below the staff, the text 'бір екі үш төрт' (one two three four) is written under the first note, and 'бір екі үш төрт' (one two three four) is written under the second note.

ЖАРТЫЛЫҚ ПАУЗА

Жартылық пауза жарты нотаға тең.

Жартылық пауза былай жазылады:

Төмендегі жаттығуды жартылық паузаларды сақтай отырып айтамыз:

The image shows a musical staff with a treble clef and a '4' time signature. It consists of a series of notes: a half note, a quarter note, and a half note. Below the staff, the lyrics 'до - ре - ми - фа- соль - ля - си' are written under each note respectively.

Ыбырай Алтынсарин (1841–1889)

«Кел, балалар, оқылық!» атты өннің сөзі қазақ халқының белгілі ағартушысы Ыбырай Алтынсариндікі.

Ыбырай Алтынсарин — балаларды өте жақсы көрген үстаз. Оның балаларға арнап жазған көптеген әңгімелері, өлеңдері бар. Қазақ балаларына мектеп ашуды арман еткен ол халық мектебін ұйымдастырып, өзі сол мектепте үстаздық етеді.

Ы.Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық!» өлеңіне ән жазған қазақ композиторы Ләтіп Хамиди.

Өлеңнің сөзіне ән, өуен (мелодия, музыка) жазатын адамды **сазгер (композитор)** дейміз.

Ләтіп Хамиди (1906 – 1983)

Ләтіп Хамиди 1906 жылы туған, балалардың шын досы. Оның «Тұған ел», «Отан», «Ёлқа жыры», «Күшік пен көбелек», «Жас саяхатшылар жыры» деген әндері сендерге арналған.

КЕЛ, БАЛАЛАР, ОҚЫЛЫҚ!

Сөзін жазған: *Ы. Алтынсарин*

Әннін жазған: *Л. Хамиди*

Орташа екпінмен

Си- са кей-лек үс- тің- де То - ку- ме-нен
 та- был - фан ... Са- уыс- қан-ның та- ма- фы
 Шо-ку- ме-нен та- был-фан ... О- қы- са- ныз, ба- ла-
 лар, Шам-нан шы- рақ жа- фы- лар, Кел, ба-
 ла- лар, о- қы- лық, Кел, кел, о- қы- лық!

Сиса көйлек үстінде
 Тоқуменен табылған ...
 Сауысқанның тамағы
 Шоқуменен табылған ...
 Өнер-білім бәрі де
 Оқуменен табылған.
 Оқысаныз, балалар,

Шамнан шырақ жағылар,
 Тілегенің алдыңнан
 Іздемей-ақ табылар.
 Кел, балалар, оқылық,
 Оқығанды көнілге
 Үіқыласпен тоқылық.

Есіңе тұсір

Төмендегі күйді тыңдалап, ондағы музыканың
таңбалалу амалдарын өзің тап:

орташа жылдам

шапшаң

ШИРЕК ЖӘНЕ СЕГІЗДІК ПАУЗАЛАР

Ширек паузада да ширек нота секілді өз созылымы мен өлшемі болады.

Ширек пауза ширек нотаға тең болғанда, былайша жазылады:

бір екі бір екі бір екі

Сегіздік пауза сегіздік нотаға тең.

Сегіздік пауза былайша жазылады:

Төмендегі жаттығуды сегіздік паузаларды сақтай отырып айтамыз:

Шаттана

Chaq-qon, chaq-qon kuy-lay-miz.

Музыка шығармасындағы паузалардың әр түрлі болатынын біліп алдың. Төмендегі күйді тыңда, ондағы ширек паузаның үнемі текті басында келетіндігіне мән бер.

FERUZA

Әнін жазған: F. Рузибаев

Жеңіл

СҮЙІКТІ МЕКТЕБІМ

Сөзін жазған: Ш. Смаханұлы
Әнін жазған: Ә. Байділдаев

Көңілді

Қызықты ка-ни-кул ке-зін-де, А-сыр сап ой-на-дық, дем ал-
дық.
Сү-йік-ті мек-те-бім, ө-зі-ңе Қу-а-нып
қай-та - дан о - рал- дық. Ля- ля-
ай-та-дан о-рал - дық. мек-те-бім.

SHIRIN-SHIRIN

Сөзін жазған: И. Жиянов

Әнін жазған: Х. Хасанова

Ойнақы

The musical score consists of five staves of music in G major, 6/8 time. The lyrics are provided in both Russian and English below each staff. The notes are primarily eighth and sixteenth notes.

Os-mon-da yul- duz-cha-lar, Yo-ni-da bo'l- gim ke-lar.
Bo-g'im- da- gi g'un- cha-lar bi- lan o- chil- gim ke-lar.
O- chil- gim ke- lar, o- chil- gim ke- lar,
Bo-g'im-da g'un- cha-dek o- chil- gim ke- lar.
Shi- rin, shi- rin so'-zim- ga, Jay-ron- gi- na ko'-zim- ga
Of-tob ku-lub bo-qas- di Oy-dek- ki- na yu-zim- ga.

RUSTAM ABDULLAEV (1947 ж.)

Көне Хорезмнің Хиуа қаласында туылып-өсken Рустам Абдуллаев Республикамыздың музыка өнерінің өсіп – өркендеуіне өзінің сүбелі үлесін қосып келе жатыр. «Shodimulk», «Sadoqat», «Xiva» опералары, «Quyoshga ta'zim» балеті, фортепианоға және симфониялық оркестрге арналған 5 концерт, бірнеше әндер мен романстар – сазгер шығармашылығының тек бір бөлігі ғана. Ол – 1995 жылдан бері Өзбекстан Сазгерлер одағының тәрағасы.

Рустам Абдуллаев шығарған көптеген туындылар шет елдерде де орындалып, саз өнерін шын қадірлайтіндерді сүйсіндірген. Ал сазгердің «Mustaqillik lolalarımız», «Do'stlik taronasi», «Kulgan ko'zli bolalar», «Diyorimda bayram bugun», «Shodlik qo'shig'i», «Navro'z qo'shig'i» сияқты 50 дең астам алуан түрлі әндерін оқушыжастар сүйсіне орындаиды. Сазгер Рустам Абдуллаев балаларға арнап тағы көптеген әндер шығаруды ниет етіп отыр.

QO'ZICHOQ

Сөзін жазған: Ю. Сулаймон   Өнін жазған: Р. Абдуллаев

Орташа тез

Bar-ra pe-chak, sa -ra pe-chak.   Te-rib kel-dik
Yur- may dik-dik.   Ki- sir ki- sir,   ki- sir   ki- sir
Bi-sir, bi -sir, bi-sir, bi- sir   U - ni   chay- na,
Ba, qo' - zi choq.   U- ni   chay-
na,   Ma   qo' zi- shoq.

1. Barra pechak,
Sara pechak,
Terib keldik
Yurmay dik-dik.
Kisir-kisir,
Bisir-bisir,
Uni chayna,
Ba, qo'zichoq.
Uni chayna,
Ma, qo'zichoq.

2. Men va Zaynab,
Har kun ko'plab.
Har xil o'tlar,
Terib deymiz:
Egil, egil,
Yegil, yegil.
Bo'lgin semiz,
Ba, qo'zichoq.
Bo'lgin semiz,
Ma, qo'zichoq.

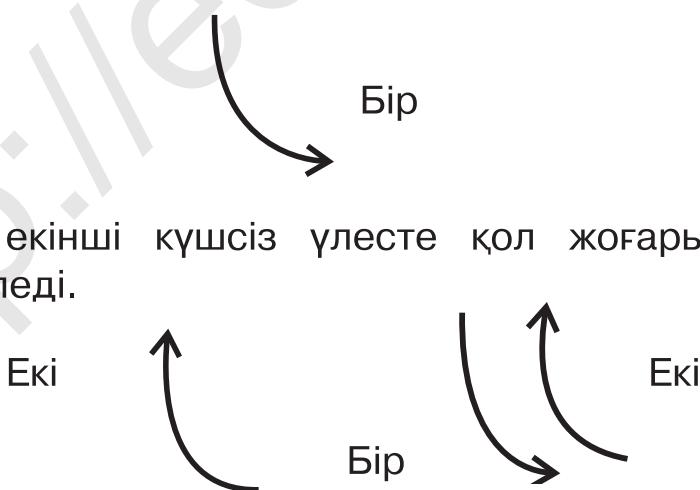
ДИРИЖЁРЛІК ҚИМЫЛДАР

Хор орындағанда барлығының бір мезгілде және бір қалыпты шырқауына дирижёр басшылық жасайды. Дирижёр шығарманың орындалуын қол қимылдары арқылы басқарады.

Музыкалық шығармалардың алуан түрлі өлшемде болатындығы саған белгілі. Соған байланысты дирижёрлік қимылдар да өлшем бойынша әр түрлі болып отырады. Дирижёрлік жайындағы білік-дағдыларымызды пысықтаймыз.

Екі ширекті өлшем

Екі ширекті өлшемге дирижёрлік жасағанда, бастапқыда қолдар төменге, кейін жоғарыға қарай қимыл жасайды.

Ал екінші күшсіз үлесте қол жоғарыға қарай көтеріледі.

NAQSH OLMALAR

Сөзін жазған: Р. Толиб

Әнін жазған: Н. Норхужаев

Ойнақы

The musical score consists of eight staves of music for a single instrument. The music is in 2/4 time and uses a treble clef. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some quarter notes and rests. The score is divided into measures by vertical bar lines.

ШАЛҒЫНДАҒЫ БАҚБАҚ

Сөзін жазған: *Қ. Жұмабалиев*   Әнін жазған: *Т. Қоңыратбаев*

Көңілді, ойнақы

mf

Кел-ді мі-не, ап-тап, Күн күй- іп түр қақ-тап.

Жи -е- гін-де шал-ғын-ның, Пай- да бол-ды бақ-бақ.

f

ля- ля, Жи-е- гін-де шал-ғын-ның, Пай- да бол-ды бақ-бақ.

Бойын күтіп, баптап,
Өзін-өзі сақтап,
Апта бойы сәнденді
Тап-түйнақтай бақбақ! } 2 рет

Қайырмасы:

Қап, қап, мейлі!
Сені мақтап, біз айтамыз тақпақ!
Шашым жок деп үялма,
Өсе бер, сен, бақбақ!

Кенет жел кеп, тап-тап!
Құлді оған сақ-сақ!

НОТА ЎЙРЕНЕМІЗ

Сөзін жазған: **Ә.Асылбеков**   Өнін жазған: **Б.Жұсіпәлиев**

Мұғалім:

Оқушылар:

Мұғалім:

Күй-сан-дық- ты а-ша-йық. До- до- до. Тіл-де-рін біз ба-са-йық,

Оқушылар: **M:** **O:**

До- до- до. Бас ды-быс-ты ба-са- йық, До- до- до.

Жай-лап ән-ге са- ла- йық   До- до- до. ля,   фа ми

ре   ре,   ми фа   фа ми. соль,   си,   соль,

ля   ля   ля   ре

M.: Шалқып шығар сонда күй,

O.: До, до, до.

M.: Бәрі до-дан басталар,

O.: До, до, до.

M.: До-ны қоштар басқалар,

O.: До, до, до.

M.: До-ны қоштар басқалар,

O.: До, до, до.

ЖАРҚЫН ЖУЗДІ ҰСТАЗЫМ

Сөзін жазған: Ш. Смаханұлы

Әнін жазған: И. Нұсіпбаев

Сабырлы, наздана

1. Кел-ге -нім- де ал - ды- ңа, Кызыл а- рай

гүл а - лып. Жа-қын тарт-тың жа - ны - ңа,

1.2.3. Соңы

Шә -кір-тім деп қу- а - нып. // ді.

2. Сипадың да басымнан,
«Әліппені» ұсындың.
Бақытымның осыдан, } 2 рет
Басталғаның түсіндім. }

3. Мейір толы көзінде,
Кім бар сенен шыдамды.
Шалыс басқан кезімде, } 2 рет
Кешіресің кінәмді. }

ӨЗІН ТАП

- жарты нота неше ширек нотаға тең болады?
- ширек нота нешеге саналады?
- ширек нотаның нешеуі жарты нотаға тең?

Ал толық нотада неше жарты нота болады?

— бұл қандай пауза? Ол нешеге саналады?

— мына паузага тең созылымды нотаны айт.

— мына белгінің аты не? Міндегі ше?

МЕКТЕП ПОЛЬКАСЫ

Сөзін жазған: *Т. Молдагалиев*   Әнін жазған: *И. Нұсіпбаев*

Тез

mf

Біз-бей- біт ел ү- ла- ны, Ө- нер- бі- лім ү- ра- ны.
Ал- ды- мыз-дан жақ-с(ы) ар- ман Ку - лі қа- ғып тұ-ра-ды.

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранын қалай тыңдау керек?
2. «Сүйікті мектебім» өлеңінің әнін, сөзін кім жазған? Бұл әннің мазмұнын айтып бер.
3. Бұл тоқсанда қандай музыкалық шығармаларды тыңдадың? Қайсы сазгерлермен таныстың?
4. Би өнеріне арналған қандай қүйлерді білесің?
5. Сен неше үлестік өлшемдегі шығармаға дирижёрлік ете аласың?
6. Ширек пауза нешеге саналады? Сегіздік пауза ше? Бұл паузаларға қандай ноталар тең болады?
7. Музыканың қандай таңбалаш амалдарын біліп алдың? Музыка өнерінде таңбалаш амалдары не үшін қажет?
8. Екі ширекті шығармаға қалай дирижёрлік жасауға болады?
9. Саған қандай әндер мен қүйлер үнайды?

ЕКІНШІ ТОҚСАН

ӘНШІЛЕР АНСАМБЛІ

Екі және одан да көбірек орындаушылардан құралған ұжым “ансамбль” деп аталады.

Ал ән шырқайтындар тобы “әншілер ансамблі” деп аталады.

ҚАРЛЫГАШ

Әнін жазған: А. Жұбанов

Жай, әндете

OLTIN PAXTAM – OPPOGIM

Сөзін жазған: П. Мумин

Әнін жазған: Н. Норхужаев

Ойнақы

The musical score consists of five staves of music in common time (indicated by '2/4'). The lyrics are written in English below each staff. The first staff starts with 'Ol-tin pax-tam, be-g'u-bo- rim' and ends with 'op-ro -'. The second staff continues with 'g'im,' and 'Hu-zur - jo-nim, mo-miq-qi-nam -'. The third staff begins with 'yum-' and 'sho -', followed by 'g'im,' and 'Chi-ro - yi-dan'. The fourth staff starts with 'nur ta - ral gan chi - ro - g'im'. The fifth staff concludes with 'Cha-man bo'l - di gul - la - ring- dan har yo - g'im.'

Ol-tin pax-tam, be-g'u-bo- rim
g'im, Hu-zur - jo-nim, mo-miq-qi-nam -
yum- sho - g'im, Chi-ro - yi-dan
nur ta - ral gan chi - ro - g'im.
Cha-man bo'l - di gul - la - ring- dan har yo - g'im.

2. Paykallarda termilasan yo‘limga,
Oq qushimsan, qo‘ndiraman qo‘limga,
Hosilingdan shodlik to‘lar ko‘nglimga,
Chanoqlarda qaynab turgan bulog‘im.

АСПАПТАР АНСАМБЛІ

Музыкалық шығарманы бәрі бірге қосылып, біркелкі етіп орындаитын музыканнтар тобы “Аспаптар ансамблі” деп аталады. Аспаптар ансамблі алуан түрлі музыкалық аспаптардан құралады. Олардың арасында домбыра, қобыз, сыбызы, рубаб, дутар, най, фижжак, шаңқобыз, танбур, доира секілді музыкалық аспаптар болуы мүмкін.

Кейде ансамбль біркелкі музыкалық аспаптардан да құралады. Мәселен, домбырашылар ансамблі, қобызшылар ансамблі, рубабшылар ансамблі, дутаршылар ансамблі, доирашылар ансамблі тағы сол сияқтылар.

UFORI 3 (ҚЫЗДАР БИ!)

Көңілді

Өзбек халық күйі

The musical score consists of six staves of music for a single instrument. The notation is in 6/8 time, with a treble clef. The first staff begins with a dotted half note followed by eighth notes. The second staff starts with a dotted quarter note. The third staff begins with a dotted half note. The fourth staff starts with a dotted half note. The fifth staff begins with a dotted half note. The sixth staff begins with a dotted half note.

ШАТТЫҒЫНДЫ ЖЫРЛАЙМЫН, ОТАН!

БІЗ ОСЫЛАЙ ӨСЕМІЗ

Сөзін жазған: *М. Әлімбаев*

Әнін жазған: *И. Нұсілбеков*

Су-да жү-зіп ө- се- міз,   Қыр-да жү-ріп ө- се- міз,

Күн-ге қы-зып ө- се- міз,   Құм-да шы-жып ө- се- міз.

Қайырмасы:

Та-лап-та-нып ө- се- міз,   Ка-нат-та-нып ө- се-

міз,   Та-лап- та- нып, қа- нат-та- нып ө- се- міз.

Көнілді

Суда жүзіп өсеміз,
Қырда жүріп өсеміз,
Күнге қызып өсеміз,
Құмда шыжып өсеміз.

Қайырмасы:

Талаптанып өсеміз,
Қанаттанып өсеміз,
Талаптанып, қанаттанып өсеміз.

МЕН МЫНАДАЙ БОЛАМЫН

Сөзін жазған: *Б. Ысқақов*

Әнін жазған: *Л. Момынов*

Орташа екпінмен

Мен мына-дай бо-ла-мын. А-на ті-лін а-ла-мын.

«Су-ә-ке-ле ғой» де-се Е(кі) айтқызбай ба-ра-мын.

Мен мынадай боламын:
Ана тілін аламын.
Ойната ғой бөпенді,
Десе, ойната саламын. } 2 рет

Мен мынадай боламын:
Ана тілін аламын.
Ол кеткенде жұмысқа,
Үйде өзім қаламын. } 2 рет

Менің өзім сондаймын:
Үлкен сөзін тыңдаймын.
Әдептілік сақтаймын,
Міне, осындай баламын. } 2 рет

BAHOR VALSI

Орташа екпінмен

Әнін жазған: М. Мирзаев

The musical score is composed of five staves of music. Each staff begins with a quarter note. The first staff has a eighth-note pattern. The second staff has a sixteenth-note pattern. The third staff has a eighth-note pattern. The fourth staff has a eighth-note pattern. The fifth staff has a eighth-note pattern.

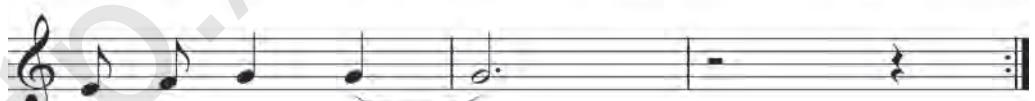

Тәмендегі күй үзінділерінің нота өлшемін табыңдар:

1)

2)

FARHOD ALIMOV (1947–2014)

«Biz istiqlol egalari», «Ona tilim — o'zbek tilim», «Ahillik — do'stlik», «Chaqqon bola», «Oppoq qandim» сияқты ғажайып әндерімен балалардың көңілінен орын алған сазгер Фарход Алимов Ташкентте туылышп өсті.

Жастайынан-ақ музыка өнеріне құмар болған ол ықылас пен қызығушылықтың арқасында алғаш ғијжак аспабының сырларын игеруге, содан соң сазгер мамандығын менгеруге бет алды.

Жүртты сүйсіндірген шығармашы көптеген музыкалық қойылымдарға ән-күй жазған, хорға және жеке орындаитын әншілерге арнап бірталай музыкалық шығармалар жазған сазгер болып табылады. Оның симфониялық оркестрге, үлттық аспаптар оркестріне арнап жазған алуан түрлі туындылары радио толқындарында үнемі шырқалып тұрады.

OPPOQ QANDIM

Сөзін жазған: *П. Мумин*

Әнін жазған: *Ф. Алимов*

Әзіл

Choy- ga sol-sam Te- rib- te-rib, Sen ke- ta-san
 Tez- da e-rib, Choy- ga sol -sam Te- rib - te- rib,
 Sen ke - ta- san тез- да е-rib, Op - poq qan-
 dim, Yum - shoq qan - dim.

1. Choyga solsam
 Terib-terib,
 Sen ketasan
 Tezda erib.
 Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.
2. Kir qo'l bilan
 Ushlamayman.
 Uvol qilib
 Tashlamayman.
 Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.

Shirin bo'lar
 Ichgan choyim.
 Hamma sendan
 Xursand doim.
 Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.

Үш ширекті өлшем

Музыка шығармаларында екі ширекті өлшемнен тыс үш ширекті өлшем де болады. Бұл өлшеммен жазылған күйлер көбінесе биге тұсуге бейімділік туғызады. Бұған вальс биін мысалға келтіруге болады.

Үш ширекті өлшемде дирижёрлік етуді үйрен. Бастапқы құшті сезімде қол төменге түседі:

Бір
↓

Екінші өлсіздеу сезімде қолды онға қарай қозғаймыз:

↓
Бір → Екі

Ал үшінші сезімде қолды жоғары қарай көтереміз:

↑
Үш
↓
Бір → Екі

Енді ән шырқай отырып, он қолымыз арқылы үш ширекті өлшемен дирижёрлік жасамыз.

ӨЗБЕК ҰЛТТЫҚ МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРЫ

БҮЛ АСПАПТАР ҚАЛАЙ ОРЫНДАЛАДЫ?

КЕЛДІ, КЕЛДІ ЖАҢА ЖЫЛ

Сөзін жазған: Р.Құнақова

Әнін жазған: И.Жақанов

Марш екпінімен

Ес- кі жыл- мен   қош- та-   сып,   Шы-ға-рып сап
ке- ле- міз.   Жа- на жыл- мен   дос- та-   сып,
Ал-ға ба-   са   бе- ре- міз.   //Ай- на-   лып.

Келді, келді жаңа жыл,
Қуана қарсы аламыз.
Қол соғады, дала қар, } 2 рет.
Билейміз, ән саламыз. }

Ойыншықтары түрленіп,
Ортамызда ёлка.
Аяз ата тұр көліп, } 2 рет.
Тағып алған гүл алқа.

Аяз ата құлімдеп,
Кірді есіктен жайланып.
Берді сыйлық біріндеп, } 2 рет.
Билеп жүрміз айналып.

МЕЙІРБАН ҰСТАЗДАР

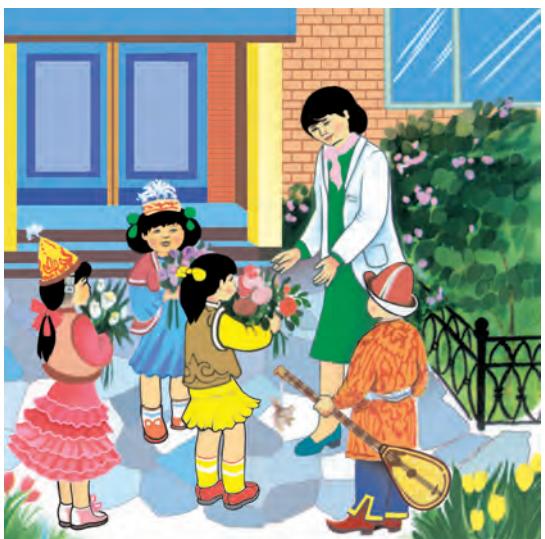
Сөзін жазған: *Қ.Жұмағалиев*
Ойнақы

Әнін жазған: *И.Нұсіпбаев*

Жай-раң-дап көк-те-мім. Қү-ле- ді көк-те күн. Құ-ша-ғын
түр жа- йып, А- яу- лы мек- те- бім. Са- на- ма
нұр құй- ған, Үс- та- зым көп ме- нің!

Биікке өрлеген,
Тайсалып көрмеген,
Ұрпақпыз кеудесін
Қуаныш кернеген.
Ұстаз деп ән шырқап,
Қүй төккен пернеден.

Елімнің даласы,
Аяулы қаласы.
Көрі де, жасы да,
Кеменгөр данасы.
Қарыздар ұстазға
Адамзат баласы.

АҚША ҚАР

Сөзін жазған: Қ. Үйдірысов
Әндете

Әндерге жазған: Қ. Қуатбаев

Ка-ран-дар-шы да- ла- фа, Да- ла ап- пак ақ-ша-қар,
Тал-мен үй-лер қа- ла- фа, жа- мы- лып- ты ақ ша-тыр.
ля, ля, ля, ля ля, ля, ля жа- мы- лып- ты ақ-ша-тыр.
ля, ля, ля, ля ля, ля, ля жа- мы- лып- ты ақ-ша-тыр.

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҮРАҚТАР

1. Ансамбльдердің қандай түрлерін білесіңдер?
2. Әншілер ансамблі қандай болады?
3. Аспаптар ансамблі қандай болады?
4. “Оппок қандим” әнінің авторы кім?
5. “Бұғін қай күн?” әнінің авторы кім?
6. Бұл тоқсанда қайсы сазгермен таныстындар?
7. Бұл тоқсанда сендерге қандай әндер кебірек үнады?

ҮШІНШІ ТОҚСАН

БОЛАШАҚ ОТАН ҚОРҒАУШЫЛАР

MARSH

Музыкасы: Ж. Бизенікі

Марш ырғағымен

A musical score consisting of four staves of music in G major and common time. The first three staves contain eight measures each, and the fourth staff contains four measures followed by a repeat sign and two measures.

ҚАРАТОРҒАЙ

Ақан сері

Баяу, көтеріңкі

Ке- ле- ді қа- ра- тор- фай қа- на-
Бір- ге(ес)- кен кіш- кен- тай- дан сәу- лем

ка- ғып, Ас- ты- на қа- на- ты-
е- дін, ай- ай- рым қа- пы- лыс-

нын, мар- жан та- ғып, ай.
та се- нен не- ғып, ай.

Қа- ра тор- фай, ұш- тың зор- фай,

Бей- ша- ра- ай, шы- рыл- дай-
сың, ай, Жер- ге қон- бай, ай!

Ертістің ар жағында бір терең сай,
Сүйреткен жібек арқан тел қоңыр тай.
Ағаштың бұтағына қонып алып,
Сайрайды таң алдында Қараторғай.

Абай Құнанбаев (1845 – 1904)

Қазақтың ұлы ақыны және сазгері Абай Құнанбаев қазіргі Шығыс Қазақстан облысы Абай ауданында дүниеге келген.

Абай сазгер ретінде қазақ музикасының алтын қорына тендесі жоқ үлес қосты. Оның атақты әндері мен өлеңдері әлем халықтары тілдеріне аударылып, кеңінен таралып кетті.

Оның «Сегіз аяқ», «Айттым сәлем, қаламқас», «Көзімнің қарасы», «Бойы бұлғаң», «Өзгеге, көңлім, тоярсың» т.б. әндері және «Торжорға», «Май түні» атты күйлері бар.

КӨЗІМНІҢ ҚАРАСЫ

Абай

A musical score for three staves. The top staff uses a treble clef, the middle staff an alto clef, and the bottom staff a bass clef. The time signature is 4/4. The music consists of various notes and rests, with some notes connected by horizontal lines. The score is divided into measures by vertical bar lines.

НОТА БОЙЫНША ӘН САЛАМЫЗ

Төмөнде айтылатын ән-жаттығуды бірге шырқаймыз. Жартылық пауза қойылған орындарда тоқтатып, қол шапалақтаймыз:

Орташа

Zuv - zuv bo - ra - g'ay, tom - dan qa - ra - g'ay.

Sul - ton o' - qi - g'ay,

Zam - bil to' - qi - g'ay.

Әзбектің халық әні «Читтигулді» екі дауысқа бөлініп айтуға әрекет жасаймыз.

Асықпай

Gul Gul Chit - ti - gu - le, chit - ti - gul.

E- ta- ging- ga gul bo - say. Hay- yu chit- ti- gul.

Gul Gul

МУЗЫКАНЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ҚҰРАЛДАРЫ

Музыка – өнердің бір түрі. Ол түрлі созылым мен биіктіктең дыбыстардың көмегімен образ жасайды. Музыканың негізі – әуен, ал **өлшем, әдіс, қарқын** және **динамикалық белгілер** музыканың бейнелеу құралдары болып саналады.

Сазды дыбыстардың бір-бірімен өзара үндесуі **әуен** деп аталады.

Тактіде күшті және әлсіз сезімдердің бірқалыпты алмасуы **өлшем** деп аталады.

Ұзын және қысқа дыбыстардың өзара алмасып келуі **әдіс** деп аталады.

Саздың дыбыстардың белгілі бір тәртіппен өзара үйлесуі **лад** деп аталады.

Саздың жылдамдығы **қарқын** деп аталады.

Саздың күшті яки әлсіз шығуын көрсететін белгілер **динамикалық белгілер** деп аталады.

XORAZM KUYI

Көңілді

Өзбек халық күйі

The musical score consists of six staves of music in 6/8 time, written in treble clef. The first staff begins with a whole note followed by a half note. The second staff starts with a quarter note. The third staff features a stylized eighth-note head. The fourth staff has a unique eighth-note head. The fifth staff contains a sixteenth-note head. The sixth staff concludes with a sixteenth-note head.

ДОМБЫРАСЫЗ СӘН ҚАЙДА

Сөзін жазған: *Х. Талғаров*

Әнін жазған: *И. Нұсіпбаев*

Көңілді

Ел- дің жы-рын жыр - ла - ған, Қай - фы - сын да
тол - фа - ған. Дом - бы - ра - сыз еш - қа - шан
Қайырмасы:
Жү- рек - ке ем қон- ба-ған. Дом-бы-ра-сыз сән қай-да
Дом- бы- ра- сыз ән қай - да. Ән мен күй бар
ө- мір - де От та лау-лап жан - бай ма?..

2. Құрманғазы, Тәттімбет
Домбырамен сайраған.
Жүрекке от жақсын деп,
Елге күйін арнаған.

Қайырмасы:

Домбырасыз сән қайда,
Домбырасыз ән қайда.
Ән мен күй бар өмірде
От та лаулап жанбай ма?..

Ұшырған сұнқарыңмын,
Қияға шырқарыңмын.
Бәйгеге өзің қосқан—
Тұлпарыңмын.

Қайырмасы:

Анашым, шалқып, күлсөң,
Алдыңда ұзак жүрсөң
Жүргім жыр толғайды,
Көңілім ортаймайды
Анасы бар адамдар } 2 рет
Ешқашан қартаймайды.

МУЗЫКАДАҒЫ ДИНАМИКАЛЫҚ БЕЛГІЛЕР

Сазгерлер бірер музикалық туындыларды шығарғанда олардың белгілі бір бөліктерінің қатты немесе жай орындалатынын арнайы белгілер арқылы көрсетеді. Бұл белгілер шығарманың тартымды, жарқын естілуіне көмек береді.

Музыкада бұл белгілер «динамикалық белгілер» деп аталады.

Төменде динамикалық белгілердің негізгілері көрсетілген. Оларды біліп ал:

f — (форте) — қатты, күшті екпінді.

mf — (меццо форте) — орташа екпінді.

p — (пиано) — жай, ақырын.

tr — (меццо пиано) — өте жай.

Енді дыбыстарды біртіндеп күшеттейтін және төмендеттін белгілермен танысамыз:

 — бұл белгі дыбыстарды біртіндеп күшеттін белгі, ол «кремендо» деп оқылады.

 — бұл белгі дыбыстарды біртіндеп төмендеттін белгі, ол «диминуэндо» деп оқылады.

Динамикалық белгілерге сүйеніп, төмендегі музыканы орындаيمыз:

The image shows a musical staff in 2/4 time with a treble clef. It consists of two measures. The first measure has a dynamic marking 'f' above it. The second measure has a dynamic marking 'p' above it. The notes in both measures are eighth notes, and they are grouped by vertical stems.

МУЗЫКА ШЫГАРМАСЫНЫң ӨЗГЕРІП ҚАЙТАЛАНУЫ

Музыканың белгілі бір бөлігін қайталаған кезде ол әр түрлі аяқталады. Мұндай жағдайда аяқтуал кезеңінде өзгеретін ноталардың үстіне 1, 2 сандары қойылады. Бұл белгі «бірінші рет үшін», «екінші рет үшін» деген мағынаны білдіреді. Музыка тілінде мұны «вольта», яғни өзгергіш қайталау белгісі деп атайды. Төмендегі күй арқылы бұны өзің түсініп аласың.

ТОЙ ЖЫРЫ

Сөзін жазған: *М.Әлімбаев* пен *А.Асылбеков*
Әнін жазған: *Ә. Бейсеуов*

Ойнақы

A musical score for 'Toy Zhiry' in 2/4 time. It consists of four staves of music. The first staff starts with a treble clef and a 'G' key signature. The second staff starts with a bass clef and a 'C' key signature. The third staff starts with a treble clef and a 'G' key signature. The fourth staff starts with a bass clef and a 'C' key signature. The music features various note values including eighth and sixteenth notes, and rests. There are also dynamic markings like 'p' (piano) and 'f' (forte). The score concludes with a double bar line and repeat dots.

АЛЬТЕРАЦИЯ БЕЛГІЛЕРІ

Дыбыс қатарда орналасқан негізгі жеті сатыдағы ноталар қажет болғанда жарты тонға көтерілуі немесе жарты тонға төмендеуі мүмкін.

Мұндай жағдайларда арнайы белгілер қолданылады. Бұл белгілер «альтерация белгілері» деп аталады.

Альтерация белгілерін $\sharp$ – диез, $\flat$ – bemоль, $\natural$ – бекар деп атайды. Нота жазуында бұл белгілер нотаның алдына қойылып, нотаның атынан кейін айтылады. Музыка шығармаларында диез және bemоль белгілері соль кілтінен кейін жазылады.

LOLACHA

Өзбек халық қүйі

Көнілді

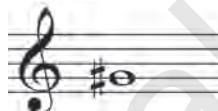
The musical score for 'LOLACHA' is presented in four staves, each starting with a treble clef and a key signature of two sharps (G major). The time signature is 6/8. The first three staves begin with a dynamic marking 'f (p)' followed by a trill symbol ('tr'). The fourth staff begins with a dynamic marking 'f (p)'. The music features eighth-note patterns and sixteenth-note patterns, typical of folk music notation.

DIEZ

Диез — ♯ белгісі дыбысты жарты тонға, яғни жарты сатыға жоғарыға көтереді. Нота сызықтарында ол тәмендегідей жазылады:

до-диэз

соль-диэз

фа-диэз

Тәмендегі өнді бірге шырқаймыз. Ондағы ноталарға тиісті «диез» белгісін анықтаймыз.

GUL TERDI GULLAR

Сөзін жазған: П. Мумин

Әнін жазған: Н. Нархожаев

Көңілді

1. O'-g'il bo-la qiz bo-la,

Qir-dan ter-di

gul - lo - la.

Qa- ra-san-giz u - lar -

ЗЫРЛАЙДЫ ШАНАМЫЗ

Сөзін жазған: *Қ. Үйдірысов*

Әнін жазған: *Д. Мацуцин*

Көңілді

mf

A- яз- ды ке-ліпқыс. Ал-ғаш- қы қар үш- ты. Ап-пақ
боп үс- ті- міз. Ақ қы- рau жа-быс- ты. Ап-пақ боп үс- ті-
міз, Ақ- қы- rau жа- быс- ты. А- ғаш// -мес!

Алғашқы ақша қар,
Бетінде із қалды.
Жүйткиді ақ шанам
Алға ұстап ызғарды.

Зырлай түс, ақ шана,
Бөгет жоқ бізге еш.
Көрсін дос, басқа да,
Шаршайтын біз емес!

BEMOL

Бемоль белгісі $\flat$ дыбысты жарты тон төмендетеді. Нота сызықтарында ол төмендегідей жазылады:

ми-бемоль

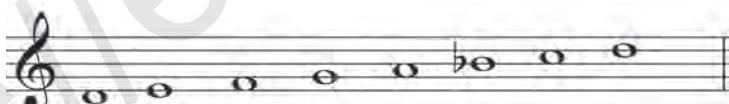

си-бемоль

Диез белгісі сияқты bemol да нотаның алдында жазылады, нотадан кейін оқылады.

Көбінесе минор ладтарында шығарма жазуда bemol белгісі қолданылады:

ре-минор

Енді төмендегі күйді тыңда және ондағы си bemolъдан тыс және қайсы нотаға bemolъ белгісі қойылғанын тап:

ОРУХАН

Қарақалпақтың халық күйі

Орташа екпінмен

BOYCHECHAGIM OMONLIK

Сөзі: Қамбар ата

Әні: Н. Норхужаев

1. Yerni qor qoplаб yotar,
Sen uchun tonglar otar.
Mehring o'tida muz, qor,
Erib soylarga oqar.

Naqarot:

Boychechagim, boychechak,
Kulib chiqqan oy chechak.
Bahorda qir, dalamga
Qo'shasan chiroy chechak.

2. Husning emas bir onlik,
O'zing ezgu omonlik.
Har kim ko'zga surtar,
Ko'rmaylik deb yomonlik.

Naqarot.

3. Tun-kun nurga intilding,
Qish qahrin tashlab kelding.
Dillarda qadring baland.
Bahorni boshlab kelding.

Naqarot

АҚ КӨГЕРШІН

Сөзін жазған: Н.Баймұхамедов Әнін жазған: А.Жұбанов

Орташа екпінмен

Ақ кө- гер- шін, кө- гер- шін, Қол- ға- нат құс
сен е- дің. Бар, ке- зіп қайт, ел ү- шін,
Кең ду- ни- е- нің кө- ле- мін. Ә- ді-
лет- тің құ- сы деп, Көз ал- мас-тан жо- лың-
нан, Ба- қыт бо- лып қон- шы деп, ү- шы-
ра- мын қо- лым- нан. Ел ті- ле- гін
а- лып үш, А- дам- зат- тың ба- ғы- на.

Musical score for the song 'Кара бүлтты жарып үш'. The score consists of three staves of music in G clef, 2/4 time, and A major. The lyrics are written below each staff. The first staff ends with a repeat sign and leads to the second staff. The second staff ends with a double bar line and a repeat sign, leading to the third staff. The third staff ends with a double bar line and a repeat sign, followed by the text '/Мұхиттың'.

1.2.
Ка- ра бүлт-ты жа - рып үш, Мұ-хит-тың ар-ғы
жас-ғы- на. //Мұ-хит-тың
ар- ғы жас- ғы- на.

2. Сенен көзін алмайды

Ақ ниетті бар адам.

Ақ қанатың талмайды
Әділеттен жаралған.

Тыныш бейбіт өмірдің
Белгісі боп қанат қақ.
Әлемге ортақ көңілдің
Қайт шыңына қонақтап.

Қайырмасы:

Ел тілегін алып үш,

Адамзаттың бағына.

Кара бүлтты жарып үш,

Мұхиттың арғы жағына.

Көгершін — дүние жүзінің көптеген халықтары үшін
бейбітшілік белгісі.

БЕКАР

Егер белгілі бір дыбыстың алдына қойылған диез немесе bemоль белгісін жойып, дыбысты негізгі қалпына келтіру қажет болғанда бекар — һ белгісі қолданылады. Бұл белгі төмендегі түрде жазылады:

фа-диез фа-бекар

си-бемоль си-бекар

Мына шығармада бекар белгісінің көмегімен фа-диез және до-диез дыбыстары жойылып, негізгі «фа» және «до» қалпына келтірілген.

Нотаны зейін салып бақыла және бекар белгісін тап.

Есінде болсын!

Төмендегі күй үзінділерін нота аттарымен айтып көр, онда өзің үйренген әндерді біліп аласың:

Орташа жылдам

БИ

Өзбектің халық күйі

Женіл

The musical score for 'Bi' (Женіл) is presented in six staves. Each staff begins with a G clef and a 4/4 time signature. The music features various note values: quarter notes, eighth notes, and sixteenth notes. The melody is primarily composed of eighth and sixteenth notes, with occasional quarter notes.

БАГДАРШАМ

Өлеңін жазған: *Ә. Табылдиев* Өнін жазған: *М. Жаманқұлов*

ЖЫЛДАМ, КӨНІЛДІ

Аш- са ке- зек үш кө- зін Айт- ты деп үк
үш сө- зін: Тоқ- та, сақ- тан, жол а- шық
Жүр- ме жол- фа та- ла- сып та- ла- сып.

Ашса кезек үш көзін
Айтты деп үк үш сөзін:
Тоқта, сақтан, жол ашық
Жүрме жолға таласып.
Тоқта, сақтан, жол ашық
Жүрме жолға таласып!

Қызыл көзін ашқанда
Сынық сүйем баспа алға.
Сары көзін ашқанда
Қарап қалма аспанға.
Жасыл көзін ашқанда
Өте бергін жасқанба!

YALPIZ

Сөзін жазған: Қамбар Ата Әнін жазған: Ләйла Мұждабаева

Көңілді

Mit- ti may- sa cha- qa- loq. Yap-roq- la- ri
 ba- qa- loq. A- riq bo'- yin yo- qa- lab
 O'- sib yay- ray- di yal- piz.
 Naqarot:

As- lo ko'ng- lim to'l- may- di, Hid- la- ma- sam
 bo'l- may- di. Men bor- ma- sam kul- may- di,
 Yo'l- ga qa- ray- di yal- piz.

Go'zallikni bilgin deb,
 Tez yonimga kelgin deb,
 Bahor zavqin tuygin deb,
 Xush hid taraydi yalpiz.

Naqarot

Өзің тап

**Қайсы белгілер «Альтерация белгілері»
деп аталады?**

— Бұл белгі қалай аталады? Қызметі
қандай?

a) б)

— қайсы дыбыс биік?

a) б)

— қайсы дыбыс төмен?

Дыбыс қатарда қайсы ноталардың аралығы
жарты тон?

Қайсы мысалда минордың үшдыбыстылығы
берілген?

Мажордың үшдыбыстылығын жасау үшін қандай
дауыс жетпей түр?

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҮРАҚТАР

1. Музыканың бейнелеу құралдарына нелер жатады?
2. Музыкада альтерация белгілері не үшін қажет? Диезбен көтерілген немесе bemольмен төмендетілген дыбыстарды өз қалпына келтіру үшін қандай белгі қолданылады?
3. Сазгер Н.Норхужаевтың қандай өндөрі мен күйлері есінде қалған?
4. Музыкада динамикалық белгілер қандай міндет атқарады? Пиано белгісімен жай орындалған дыбысты күшету үшін қандай белгі қойылады?
5. f – бұл қандай белгі?
 – мынау ше?
6. p – бұл қандай белгі?
 – мынау ше?
7. Бұл тоқсанда саған қандай күйлер мен өндөр ұнады?

ТӨРТІНШІ ТОҚСАН

ШУМАҚ ЖӘНЕ ҚАЙЫРМА

Ән мен күй өзінің көлемі мен орындалу құрдөлілігіне қарай түрліше болатыны саған белгілі. Ең қарапайым әндер — шумак пен қайырмасы бар әндер болып табылады. Мұндай қарапайым түрдегі әндерді сен көп рет орындағансың. Олар әдетте бірнеше шумақтан және әр шумақтан соң біркелкі сөздермен қайталанатын қайырмадан құралады.

Әннің сөзі де, музыкасыда өзгермейтін бөлімі қайырма деп аталады.

Өзің бірінші тоқсанда тыңдаған «Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны», екінші тоқсанда орындаған «Домбырасыз сән қайда», үшінші тоқсанда орындаған «Айгөлек» секілді шумак пен қайырмадан құралған әндер және басқа да көптеген әндер осы қарапайым түрдегі әндер болып саналады. Төртінші тоқсанда да солардың бірнешеуін орындаіссың.

Өзің билетін қарапайым түрдегі басқа әндердің аттарын да атап бер.

НАУРЫЗ – БІЗДІҢ ӘНІМІЗ

Сөзін жазған: Қ.Сыдық
Жүрдек, көңілді

Әнін жазған: А.Жайымов

Нау-рыз кел-ді жа-ды-ра-ған, жай-на- ған Сал-та-нат-ты

ау-ық-сай-ран ай-на- лам. Наурыз той-да қыр мен ойда,

Қайырмасы:

Қа-ла-да-ла қы-зық ду-ман қай-на- ған Нау-рыз,

ау- рыз сә- ні- міз, Нау- рыз біз- дің ө- ні- міз.

ау-рыз той- да кү-ліп-о-й- нап, Шат кө-ніл-мен ән шырқаймыз

бә- рі- міз бә- рі- міз.

Наурыз келді жадыраған, жайнаған,

Салтанатты сауық-сайран айналам.

Наурыз тойда қыр мен ой да,

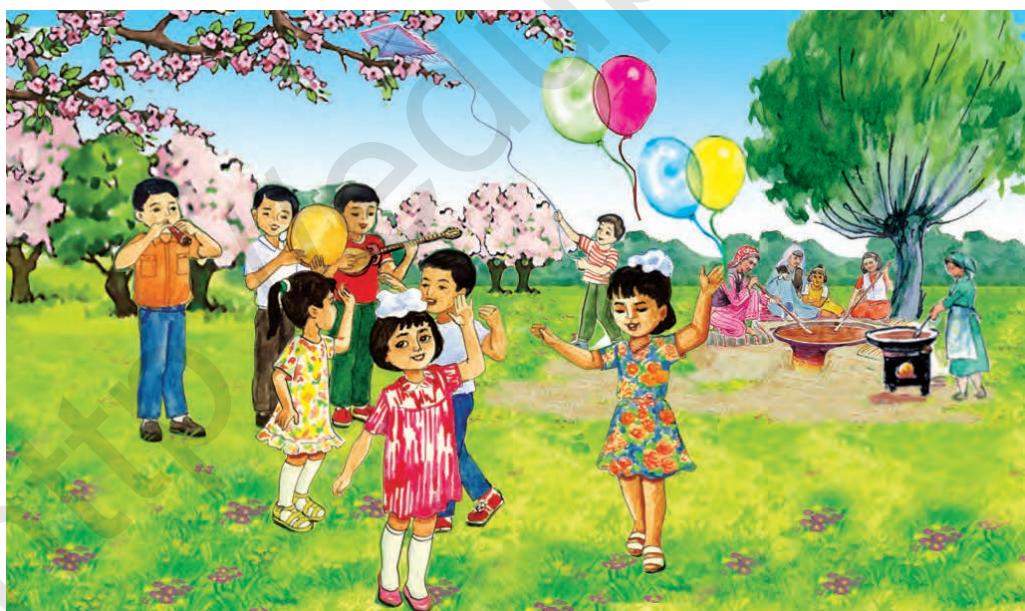
Қала-дала қызық думан қайнаған.

Қайырмасы:

Наурыз, Наурыз – сәніміз,
Наурыз – біздің өніміз.
Наурыз тойда күліп-ойнап,
Шат көңілмен өн шырқаймыз бәріміз.

Наурыз келді, шарықтайды жыр бүгін,
Қуанышпен құшақтаймыз қыр гүлін.
Берекелі мерекеде көк жүзінен
Күлімдейді нұрлы күн.

Қайырмасы

НОТА БОЙЫНША ЭН АЙТАМЫЗ

Төмөндегі жаттығуды бастапқыда нотаның аттарын атап, содан соң сөздерімен бірге айт.

Жаттығуды орындағанда тынысты үзбеуге әрекет жаса.

Two lines of musical notation in G clef and 2/4 time. The first line corresponds to the lyrics 'Past-dan yu-qo-ri chiq-dik,' and the second line to 'En-di past-ga tu-sha-miz.' The notation uses quarter notes and eighth notes, with a fermata over the last note of each line.

Ал, мына жаттығуды «Ля» буыны арқылы айтып көр:

Two lines of musical notation in G clef and 2/4 time, continuing from the previous section. The notation uses quarter notes and eighth notes, with a fermata over the last note of each line.

ХАБИБУЛЛА РАХИМОВ (1946 ж.)

Музыка өнерінің түрлі салаларында жемісті еңбек етіп келе жатқан Хабибулла Раҳимов балалар әндерін байытуға және дамытуға өз үлесін қосып отыр. Оның көптеген ірі туындылары тек Өзбекстанда ғана емес, сонымен қатар шет елдерде де үлкен абырайға ие болған. Оқушы жастарға арнап жазылған «Do'mboqchalar qo'shig'i», «Bog'cha орат», «Oy bolamiz — toy bolamiz», «Men — g'unchaman», «Ona yurt» сияқты бірнеше әндері Республикамызда өткізілген түрлі байқауларда жүлделі орындарға ие болған. Сазгер әлемдік классикалық музыка өнері бағытында да табысты шығармашылық жасап келеді. Опера, музыкалық драма мен комедия және түрлі оркестрлерге арнап жазған бірнеше туындылары Хабибулла Раҳимовтың көп қырлы шығармашы екендігін дәлелдейді.

Бұқар жырау Қалқаманұлы — жыраулық дәстүрдің көрнекті өкілі. Бұқар жыраудың әкесі—Қалқаман батыр. Туған жері—Баянауыл. Жырау ірі әпостық жырларды жеткізумен қатар тәуелсіздік пен ел бірлігін сақтап қалуға айрықша құш салған. Ол өз толғауларында сол тұстағы көкейтесті мәселелерге жауап іздеп, соның жоқшы-жыршысы болды. Сондай-ақ адамгершілік, жақсылық пен жамандық туралы өнегелі өсиеттер айтып отырған.

ОН ҮШ ЖАМАН

(Үзінді)

Халық термесі

Жүрдек

Ей! Бі- рін-ші-ден, не жа-ман? Үр-лапжи-саң мал-жа-ман.

к-ін-ші-ден, не жа-ман? Еркелепөскен қыз жа-ман. Бә-рін айт-та

Ү-шін-ші-ден не жа-ман? Үлгісіз пішken тон жа-ман.

б-і- рін айт, Бә-рі-нен де, ей, жоқ жа- ман, жоқ жа- ман.

MEN – G'UNCHAMAN

Сөзін жазған: *Н. Нарзуллаев*

Әнін жазған: *Х. Рахимов*

Көңілді

Men-g'un-cham-an, ba-hor bo'l-gim ke-la-di,
 Men-shab-nam-man, na-hor bo'l-gim ke-la-di.

Men-zar-ra-man, o-lam bo'l-gim ke-la-di,

Men-bo-la-man, o-dam bo'l-gim ke-la-di.

Yurt-lar ko'p-dir bir-bi-ri-dan zi-yo-da, O'z-be-kis-ton –

go'-zal di-yor dun-yo-da, Hur o'l-kam-da

baxt-li ya-shash-ti-la-gim, Is-tiq-loi-ni

ТЕРМЕ ДЕГЕНІМІЗ НЕ?

Терме дегеніміз – ақылы мен нақылы бар **такпак сазды әуен**. Терме – қазақ поэзиясының және вокальды өн музыкасының жанры.

Терме атауы қазақтың «тер», «теру» сөзінен шыққан. Терме 7, 8 буынды жыр үлгісінде болады. Онда күнделікті тұрмыс-тіршілікке қатысты жайттар айтылады.

Термені орындайтын адамды **термеші** деп атайды. Термеші адамгершілік пен зұлымдықты, әділеттілік пен әділетсіздікті, жаман мен жақсы мінезді салыстырып жырлайды. Терме балаларды ата-бабасының өсиетін, өмірлік қағидасын қадір тұтуға үйретеді. Әннің әуені болса, терменің де өзіне тән **мақамы** (әуені) бар. Ол белгілі бір ырғақпен орындалады.

Терме айтушы термені көбінесе домбырамен орындайды.

**Орыс композиторы
Пётр Ильич Чайковский
(1840–1893)**

Орыс халқының ұлы композиторы П.И.Чайковский табиғатты, балаларды өте жақсы көретін. Ол бала-ларға арнап көптеген тақырыпта ән мен қүй жазды. Оның фортепианоға арналған балалар альбомынан «Ағаш солдатшалар маршы», «Ат ойын» және «Жал-мауыз кемпір» сияқты бірнеше шығармалары орын алған. Бұл шығармаларды балалар сүйіп тыңдайды.

Музыка тыңда

АҒАШ СОЛДАТШАЛАРДЫҢ МАРШЫ

Әннін жазған: Пётр Ильич Чайковский

Женіл, көңілді

A musical score for two voices. The top staff is in G major and the bottom staff is in C major. Both staves have a 2/4 time signature. The music consists of eighth notes and rests.

A musical score consisting of five staves of music for two voices. The top staff is for the soprano voice and the bottom staff is for the alto voice. Both staves are in G major (one sharp) and 2/4 time. The music includes various note heads, stems, and rests, with some notes connected by horizontal lines. The vocal parts are separated by a vertical brace.

Фазиза Ахметқызы Жұбанова (1927—1993)

Алматы қаласында туған. Музыканттар отбасында дүниеге келген қыз қазақ әндері мен қүйлерін, музыканың өсем өуенін жастайынан құлағына сіңіріп, түсініп өсті. Фазизаның әкесі Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық халық аспаптары оркестрінің дирижёры, атақты сазгер Ахмет Қуанұлы Жұбанов еді. Кішкентай Фазиза осы оркестрді жиі тыңдалап жүріп, өзінің музикалық қабілетін дамыта берді.

Мәскеудегі музикалық училищені тамамдаған соң, білімін жетілдіру мақсатында осындағы консерваторияның композиция сыныбына оқуға түседі.

Ф.Жұбанова — көптеген көлемді музикалық опералардың, балет, оратория, ән, хорлардың, т.б. авторы.

КӨКТЕМ

Сөзін жазған: Ж.Сәттібеков

Әнін жазған: Қ.Қуатбаев

Көнілді

mf

The musical score consists of two measures of music for a single voice. The key signature is one flat (B-flat). The time signature is 2/4. The vocal line starts with a quarter note followed by an eighth-note pattern (quarter note, eighth note, eighth note, eighth note), repeated in the second measure.

Музыканың өсерлі, тартымды болуы динамикалық белгілердің дұрыс орындалуына байланысты. Сондықтан музыкадағы кездесетін динамикалық белгілердің нақтылы, бұлжытпай орындауға дағдылан.

АЛАТАУ

Қазақтың халық өні

Жігерлі, орташа екпінмен

Ас-қақ-та-ған А ла тау, ас-қар би- ік,
Кеү-де-сі-нен та- ра- ған мөл-дір бү- лақ

Бау-ра-йын-да ой-най- ды ар-қар-ки-ік, А ла тау.
Сыл-дыр-лай-ды да-ла- ның гү-лін сүй-іп, А ла тау.

Ас-қақ та-ған А-ла-тау, Баурың толған бақшабау, ма-мыр ай-да

то- лық- сып, И-сің жұ-пар аң- қи- д(ы)ау.

Асқақтаған Алатау, асқар биік,
Баурайында ойнайды арқар киік, Алатау.
Кеудесінен тараған мөлдір бұлақ
Сылдырлайды даланың гүлін сүйіп, Алатау.

Қайырмасы:

Асқақтаған Алатау,
Баурың толған бақша-бау,
Мамыр айда толықсып,
Исің жұпар аңқиды-ау.

Алтын арай шашырап күншығыстан,
Қойнауында жас өрен бақыт қүшқан, Алатау.
Көк байрағы желбірепасқарында,
Қоныстанған іргене Қазақстан, Алатау.

Қайырмасы:

Асқақ таған Алатау,
Баурың толған бақша-бау,
Мамыр айда толықсып,
Исің жұпар аңқиды-ау.

**БЕРІЛГЕН БҮЛ ӘН ҮЗІНДІЛЕРІНІң ӨЛШЕМІНЕ
СӘЙКЕС ТАКТ СЫЗЫҚТАРЫН ҚОЙЫП ШЫҚ**

КҮЛШЕ НАН

ҚУЫРШАҒЫМ

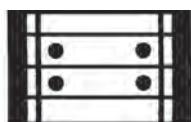

АРША ӘНІ

РЕПРИЗА

МУЗЫКА ТУЫНДЫСЫНЫҢ ӨЗГЕРІССІЗ ҚАЙТАЛАНУЫ

Әннің немесе күйдің белгілі бір бөлігін қайталап орындау қажет болғанда «реприза», яғни қайталау белгісі қойылады. Бұл белгі қайталап орындалатын шығарма бөлігінің екі жағынан қойылады.

Реприза көмегімен қайталанатын күйдің немесе әннің бөлігі музикалық шығарманың өзгеріссіз қайталануы деп аталады.

Мысалы:

Жазылуы:

Орындалуы:

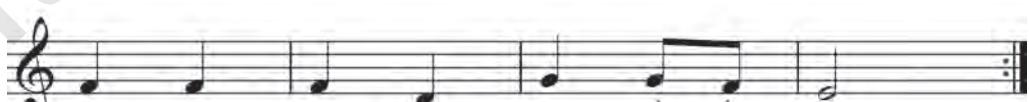
Төмендегі әндерді алғашқыда мұғалімнің көмегімен бірнеше рет айтып орындаңдар.

НЕ ДЕУ КЕРЕК?

Әлеңін жазған: **Ә.Дүйсенбиев**   Әнін жазған: **Ә.Байділдаев**
Асықпай

Ең үл- ке- нін, дәм- ді- сін

Са- фан таң- дап ә- пер- ді.

ҚАЙТАЛА

МАЖОР МЕН МИНОР

Мажор түзілімдегі әндер ойнақы әрі әсерлі естіледі.

«До» нотасынан төмендегі мажор дыбыс қатарын мұғалімнің дирижёрлік ишараты көмегімен орында:

The first musical example shows a Major scale (Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Si) in 2/4 time, starting on Do. The second example shows a Minor scale (La-Si-Do-Re-Mi-Fa-Sol) in 2/4 time, also starting on Do. Both examples use quarter notes and a treble clef.

Минор түзілімдегі әндер мұнды әрі нәзікту естіледі

«Ля минор» дыбыс қатарын мұғалімнің дирижёрлік көмегімен ишараты көмегімен орында:

The third musical example shows a Minor scale (La-Si-Do-Re-Mi-Fa-Sol) in 3/4 time, starting on La. The fourth example shows a Major scale (Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Si) in 3/4 time, also starting on La. Both examples use eighth notes and a treble clef.

Мажор және минор түзілімдерінде жазылған әндерді мұқият біліп ал оларды бір-бірінен дереу айыруға үйрен.

Есіңе түсір:

2 – сыныпта мажор және минор жүйесіндегі дыбыстармен таныс болғаның есінде ме? Дыбыстардың өзара байланысуын дыбыстар тізбегі немесе музыка тілінде «лад» деп атайды.

Ән не күй шығарғанда сазгерлер негізінен мажор және минор ладтарын пайдаланады.

Енді тәмендегі әндерден үзінділер тыңдап, олар қайсы лад негізінде жазылғандығын тап:

SALIMJON-NIMJON

Сөзін жазған: *П. Мумин*

Әнін жазған: *А. Мухамедов*

Кимыл жасай

Sa-lim, Sa-lim, Sa-lim-jon, Bun-cha bo'l-ding sen nim-jon.

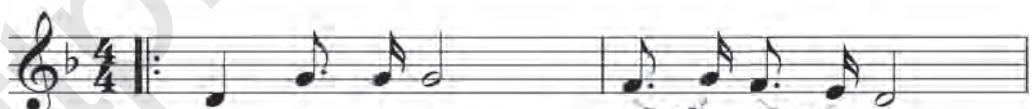
Kor-tok mi-sol se-mir-ding, go'-yo ta-ning xa-mir-jon.

BAXTIY ERKATOY

Сөзін жазған: *Х. Мухаммад*

Әнін жазған: *Т. Тошматов*

Женіл

Voy, voy, voy, voy,

Bax - tiy er- ka - toy,

Er - ta - lab tu- rib

ich- mas e- kan choy.

Минор ладының үшдыбыстылығы да осы мажор ладының үшдыбыстылығы сияқты дыбыс қатардың I, III, V сатысында құрылады. «Ре-минор» тізбегін бірге қосылып айтамыз:

I   II   III   IV   V   VI   VII   VIII

Енді дыбыс қатардың I, III, V сатысындағы дыбыстарды тауып айтамыз:

I   III   V

Бұл «Ре-минор» үшдыбыстылығы деп аталады.

Минор үшдыбыстылығының III сатысы мажордікіне қарағанда едәуір мұнды және жұмсақ айтылады.

БИБІГҮЛ

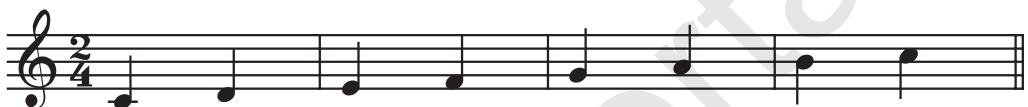
Қарақалпақтың халық күйі

Женіл

УШДЫБЫСТЫЛЫҚ

Кез келген мажор және минор дыбыс қатарларының орнықты (тұрақты) үшдыбыстылықтары болады. Бұлар дыбыс жүйесінің I, III және V сатыларынан құралады.

Мажор ладының үшдыбыстылығын табайық. Бұл үшін алғаш дыбыс қатардағы ноталарды бірге өндөтіп айтамыз:

Енді I, III, V сатыда орналасқан ноталарды өндөтіп айтамыз:

Осы дыбысты «до мажор» үшдыбыстылығы деп атайды.

Енді осы үшдыбыстылық негізінде жаттығулар орындаімымыз:

Musical notation example in G major (2/4 time). The notes shown are D, E, G, G, A, B. The lyrics below the notes are: ма, ме, ми, ми, мо, му.
The notes shown are D, E, G, G, A, B. The lyrics below the notes are: ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду.

ТОН ЖӘНЕ ЖАРТЫ ТОН

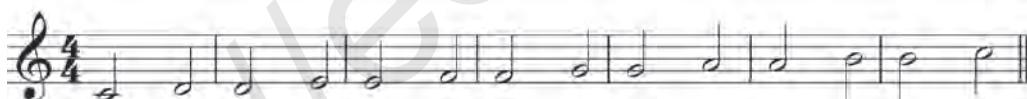
Музыка дыбыстарының аралығында қашықтық болады. Бұл қашықтық тон және жарты тон арқылы өлшенеді. Тон екі жарты тонға тең. Немесе екі жарты тон бір тонды құрайды.

Тон және жарты тонды айқын білу үшін пианино клавиштеріне назар аударамыз. Аралығында қара клавиши бар екі ақ клавиштің аралығы **бір тон** деп аталады.

Керісінше, арасында қара клавиши бар екі ақ клавиштің аралығы **жарты тон** деп аталады.

До, ре, ми, фа, соль, ля, си, до

1 тон   1 тон   жарты тон   1 тон   1 тон   1 тон   жарты тон

Енді тәмендегі жаттығуды орында:

Бир тон ва я- рим тон- ни

Биз- лар эн- ди фарқ- лай- миз.

ТӨРТІНШІ ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Фижжак аспабы ненің көмегімен орындалады?
Рубаб ше? Чанг ше?
2. Шумақ пен қайырманың айырмашылығы неде?
3. “Бағдаршам” өнінің мазмұнын түсіндіріп бер.
4. Дыбысты жарты тон тәмендету үшін қандай альтерация белгісі қолданылады? Көтеру үшін ше?
5. Бұл тоқсанда қайсы сазгермен таныстыңы?
6. Қандай қазақ халық әндерін білесің?
7. Саған көбірек өн айтқан ұнай ма өлде музыка тыңдау ма?
8. Бұл тоқсанда үйренген және тыңдаған қайсы шығармалар саған көбірек ұнады?

ZAFAR

Жеңіл

Өзбектің халық күйі

The musical score consists of six staves of music. Each staff begins with a quarter note. The first staff contains eighth notes and sixteenth notes. The second staff contains eighth notes and sixteenth-note patterns. The third staff contains eighth notes and sixteenth-note patterns. The fourth staff contains eighth notes and sixteenth-note patterns. The fifth staff contains eighth notes and sixteenth-note patterns. The sixth staff concludes with a double bar line.

Біліп ал:

Күләш Байсейітова (1912—1957)

К. Байсейітова — «қазақтың бұлбұлы» атанған атақты өнші. Алматы қаласында дүниеге келген. Ол көптеген халық өндері мен композиторлардың өндерін орындаған. К. Байсейітова — өзінің қысқағұмырында, өсіреле опера жанрында, актёрлік, өншілік орындаушылық өнерде өзіндік дәстүр қалыптастырып кеткен өйгілі өнер шебері.

Шара Жиенқұлова (1921—1991)

Ш. Жиенқұлова — қазақтың атақты бишісі. Алматы қаласында дүниеге келген. Ол қазақ халық билерін шебер орындаған. Шара драма театрында актёр, одан соң опера театрында биші болды. Ол өзінің өн-би ансамблін құрды, қазақтың бұрын-соңғы би музикаларын нотаға түсіртіп, билердің қалай орындалатыны туралы кітап жазып шығарды.

ӘН САЛУҒА ЖАТТЫҒАМЫЗ

Ән айтқанда сөздерді түсінікті, анық етіп айтудың маңызы орасан зор.

Әннің сөзі мен әуені үндесіп, тыңдаушыға дұрыс жетуі керек.

Төмендегі жаттығу арқылы дұрыс айтуды жетілдіруге өрекет жасаймыз:

Jon - li,   jon - li   kuy - lang,
a - niq,   bur- ro   kuy - lang.
Ort - da   qol- mang   as-
lo,
bir- ga - lik - da   kuy- lang.

БОСТАНДЫҒЫМ

Сөзін жазған: З.Масатов

Әнін жазған: Х.Әзімбаев

Жалынды, жігермен

Алтын ү- ям бе- сі- гім Бос-тан- ды-ғым,
Үр- га- ғы- на дау- сым-ды қос-қан- ды-ғым,
Ас- пан-да- тып ө- лі- де ән шыр-қай-мын
О- сы ме- нің мәр- те-бем ас-қан- ды-ғым,
Ах- ау, Бос- тан- ды- ғым бе- сі- гім
Таң бол бү- гін е- сі - гің- ер- те- лі- кеш
Ән шыр-қап 1. тер- бе- те- ді бе- сі- гін
2. Тер бе- те- ді бе- сі- гін.

1. Алтын ұям, бесігім – Бостандығым,
Ырғағыңа даусымды қосқандығым.
Аспандатып өлі де ән шырқаймын,
Осы менің мәртебем асқандығым.

Қайырмасы:

Ах-ая, Бостандығым, бесігім,
Таң боп бүгін есігің ертелі-кеш,
Ән шырқап тербетеді бесігін,
Тербетеді бесігін.

2. Туған жер, айналайын аспаныңнан,
Бұлтсыз ләззаттанам асқарыңнан.
Көркіңе көз тояр ма, Бостандығым,
Табиғат өз қолынан дастан жазған.

Қайырмасы.

ТЫНДА ЖЭНЕ ТАП

Төменде берілген күйдің үзінділері қай өндерден алынған?

Олардың аттарын атап бер және нота бойынша осы өндерді айтып көр.

Жанды

Шаттана

Ал енді осы өлеңдердің өндерін қайсы сазгерлер шығарғанын айтып бер.

Әндердің сөздерін жазған ақындарды да есіңе түсіре аласың ба?

Осы өндердің қайсысы саған көбірек ұнады?

ЖАЙДАРЫ ӘН

Халық әні

Женіл, тез

Sұлу көк- тем құл- пыр- ған, жай-най-ды нұр жаз-ғы
тан. Жаз-ғы таң-мен біз жас-тар, шыр-қап сал -ған
жай-да-ры ән. Гүл жа- мыл-ған сай-са- лам, Ең- бек күні
қай- на- ған. Ең- бек пе- нен ер- лік- ті
Кос- қан жыр-ға жай- да- ры ән.

Тұған өлке, кең далам,
Мәңгілік бақыт орнаған.
Сайрандаймыз саяңда,
Ерікті ұлан—біз балаң.

Қайырмасы:

Гүл жамылған сай-салам,
Еңбек күні қайнаған.
Еңбек пенен ерлікті
Косқан жырға жайдары ән.

ТУҒАН ЕЛ

Өлеңін жазған: *Ә. Сәрсенбаев*   Әннін жазған: *Л.Хамиди*

Әндете

The musical notation consists of five staves of music for voice. The lyrics are written below each staff. The first staff starts with 'Сүй - ік - ті'. The second staff continues with 'ту - фан ел, Ша-рық-тап'. The third staff begins with 'е - се - бер! Ар - дақ - ты ат(a) - а - на'. The fourth staff starts with 'А- зат - тық кү - рес - те Шы-ны - ғып, өс-кен'. The fifth staff begins with 'ел. Гүл - де - ніп, көр - кей - іп, Ө - се'. A bracket labeled '1. 2.' covers the last two staves of the first section. The final section begins with 'Соңы' above the staff, followed by 'бер, е - се бер!' and a double bar line with '// бер!' below it.

Сүйікті туған ел,
Бауырында айдын көл.
Жиһанда сендей бір
Мақтауга тұрарлық
Сүйкімді бар ма жер?
Гүлденіп, көркейіп,
Өсе бер, өсе бер!

GUL FASLI

Сөзін жазған: М. Мухаммедова

Әнін жазған: Ш. Ёрматов

Жігерлі

6
Ba- hor kel- di gul- ba- hor e- ta- gi - da

gul tu- tib. Biz- ga in- tiq lo- la- zor

qir- lar bag' ri da ku - tib. A...

At - rof to' - la har xil gul,
Iya, Iya, Iya, Iya, Iya, Iya Chuch-mo-ma-yu bi-naf-

A sha Iya, Iya, Iya, Iya, Iya Iya

Iya, Iya, Iya. Biz -ning

lya, lya, lya, lya, lya

ko'k-lam- lar but -kul, lya, lya,
lya, chi- roy- li- dir ha- mi- sha,

lya

Кайталау үшін

chi- roy- li- dir ha- mi- - sha.

ДОСТЫҚ

Сөзін жазған: *Е. Елубаев*

Әнін жазған: *И. Нұсілбаев*

Көңілді

Ор-тақ ме-кен жер ша-ры, Тө-бе-міз-де бір ас-пан.

Бар-лық үлт-тың ба-ла-сы Дос-ты-ғы-мыз жа-рас-қан.

Ортақ бізге бір Отан,
Ортақ жердің байлығы.
Еңбек ортақ, жыр ортақ,
Ортақ бізге барлығы.

Туыспыз біз бәріміз,
Бір Отанды сүйеміз.
Бақытты елде туған сон,
Бақытты өмір сүреміз.

Күй тыңда

АЙЖАН ҚЫЗ

Қазақтың халық күйі

Орташа екпінмен, көнілді

The musical score is composed of six staves of music. Each staff begins with a quarter note. The first three staves contain eighth-note patterns: the first has a steady eighth-note flow; the second has eighth-note pairs; the third has eighth-note pairs followed by eighth-note chords. The last three staves contain sixteenth-note patterns: the fourth has sixteenth-note pairs; the fifth has sixteenth-note pairs followed by sixteenth-note chords; the sixth has sixteenth-note chords. The score ends with a measure in 2/4 time, followed by one in 4/4 time.

BAXTLI BOLALIK QO'SHIG'IСөзин жазған: *Х.Мухаммад*Әнін жазған: *Н.Норхужаев*

Musical score for 'BAXTLI BOLALIK QO'SHIG'I' in 2/4 time. The lyrics are as follows:

Kel-dik biz-lar saf tor tib qa-tor,
 Qo'shi-g'i-miz ba-bal-la kuy lab Bu-log'-lar-ni so-g'in-
 - dik tak-ror, Dam o-la-miz bag'-ring-da o'y-nab
 Sa-lom, sa-lom bo-la-lik yo-zи Sa-lom go'-zal
 la-ger qu-cho g'i. Sa-lom ko'k - da qush-lar par-vo-zi, Sa-lom, tog'-
 lar sog'-lik o'-cho - g'i sa-lom ko'k - da qush-lar par-vo
 zi Sa-lom. Tog' - lar sog'-lik o'-cho - g'i.

АНА ТІЛІН СҮЙЕМІЗ

Сөзін жазған: *Ш. Сариев*

Әнін жазған: *К. Дүйсекеев*

Вальс ырғағымен

mf

1. Ме-йі- ри мол ба- ла- фа, Бар ә- лем- де

а- на- фа, Ба- сы- мыз-ды и- е-

міз. Ба- ба- мыз- дың ті- лі деп,

Да- ла- мыз- дың ү- ні деп, А- на ті-

лін, А- на ті- лін А- на ті- лін

сү- йе- міз, А- на ті- лін,

А- на ті- лін, А- на ті-

лін, сү- йе- міз.

KAKKU

Сөзін жазған: *Толқын*

Әнін жазған: *И. Хамроев*

1. Me-ning se - vik - li qu - shim, tu - ta - man kaf-
tim - da suv. Sen ga dir sho'x qo' - shi - g'im,
Kak-ku, kak - ku kak-ku-jon, kak- ku! Sen-ga-dir sho'x
qo'-shi - g'im, как-ку, как-ку как-ку-жон, как- ку!

2. Yelkamga qo'n, mayliga,
Ko'zlaring munchoq, ko'zgu.
Boshlar bog'lar sayliga,
Kakku, kakkujon, kakku!

3. Baland, baland uchasan,
Jajji qalbimga orzu.
Fazolarni quchasan,
Kakku, kakkujon, kakku!

МАЗМУНЫ

Алғы сөз.....	4
---------------	---

Бірінші тоқсан

Ән айту ережелері	5
Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны. Сөзін жазған	
А.Орипов, әнін жазған М.Бұрханов	6
Pauzalar	9
Ұбырай Алтынсарин (1841–1889)	10
Ләтіп Хамиди (1906–1983)	10
Кел, балалар, оқылық! Сөзін жазған Ы.Алтынсарин, әнін жазған	
Л.Хамиди	11
Есіңе түсір.....	12
Ширек және сегіздік паузалар	13
Feruza. Әнін жазған F.Рузибаев	14
Сүйікті мектебім. Сөзін жазған Ш.Смаханұлы, әнін жазған	
Ә.Байділдаев	15
Рустам Абдуллаев (1947 ж.)	17
Qo'zichoq. Сөзін жазған Ю.Сулаймон, әнін жазған Р.Абдуллаев	18
Дирижёрлік қимылдар. Екі ширекті өлшем	19
Naqsh olmalar. Сөзін жазған: Р. Толиб. Әнін жазған: Н. Норхужаев	21
Шалғындағы бақбақ. Сөзін жазған Қ.Жұмалиев, әнін жазған	
Т.Қоңыратбаев	22
Нота үйренеміз. Сөзін жазған Ә.Асылбеков, әнін жазған	
Б.Жұсіпәлиев	23
Жарқын жүзді ұстазым. Сөзін жазған Ш.Смаханұлы, әнін жазған	
И.Нұсіпбаев	24
Әзің тап	25
Мектеп полькасы. Сөзін жазған Т.Молдағалиев, әнін жазған	
И.Нұсіпбаев	25
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	26

Екінші тоқсан

Әншілер ансамблі	27
Қарлығаш. Сөзін жазған А.Жұбанов	27
Oltin paxtam – оррөг’ім. Сөзін жазған: П. Мумин	
Әнін жазған: Н. Норхужаев	28
Аспаптар ансамблі	29
Ufori 3. Өзбектің халық күйі	30
Шаттығыңды жырлаймын, Отан!	31
Біз осылай өсеміз. Сөзін жазған М.Әлімбаев, әнін жазған	
И.Нұсіпбеков	31
Мен мынадай боламын. Сөзін жазған Б.Ысқақов, әнін жазған	

Л.Момынов.	32
Bahor val'si. Әнін жазған М. Мирзаев	33
Фарход Алимов (1947–2014)	35
Oppoq qandim. Сөзін жазған Пулат Мумин, әнін жазған Farkod Alimov	36
Үш ширекті өлшем	37
Өзбек үлттық музыкалық аспаптары. Бұлар қалай орындалады?	38
Келді, келді Жаңа жыл! Сөзін жазған Р.Құнақова, әнін жазған И.Жақанов	39
Мейірбан Ұстаздар. Сөзін жазған Қ. Жұмағалиев әнін жазған И. Нұсіпбаев	40
Ақша қар. Сөзін жазған Қ. Ұйдырысов, әнін жазған Қ.Қуатбаев	41
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	42

Ұшінші тоқсан

Болашақ Отан қорғаушылар. Marsh. Музыкасы Ж. Бизенікі	43
Қараторғай. Ақан сері	44
Абай Құнанбаев (1845–1904) Көзімнің қарасы. Әнін жазған Абай	45
Нота бойынша ән саламыз	46
Музыканың бейнелеу құралдары	47
Xorazm kui. Өзбек халық қүйі	48
Домбырасыз сөн қайда сөзі жазған Х.Талғаров, әнін жазған. И.Нұсіпбаев.	49
Музыкадағы динамикалық белгілер	51
Музыка шығармасының өзгеріп қайталануы	52
Той жыры. Сөзі М.Әлімбаев пен А.Асылбеков.	
Әнін жазған Ә.Бейсеуов	52
Альтерация белгілері. Lolacha. Өзбек халық қүйі	53
Diyez	54
Зырлайды шанамыз. Сөзі жазған: Қ. Ұйдырысов. Әнін жазған: Д.Мацуцин	55
Bemol	56
Oruxan. Қарақалпақтың халық қүйі	57
Boychechagim – omonlık. Сөзін жазған Қамбар ата.	
Әнін жазған Н. Норхужаев	58
Ақ көгершін. Сөзін жазған. Н.Баймұхамедов әнін жазған А.Жұбанов	59
Bekar	61
Би Өзбек халық қүйі	62
Бағдаршам. Сөзін жазған Ә.Табылдиев, әнін жазған М.Жаманқұлов	63
Yalpız. Сөзін жазған Қамбар Ата, әнін жазған Ләйла Мұждабаева	64
Әзің тап. Қайсы белгілер “Альтерация белгілері” деп аталады?	65
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	66
	105

Төртінші тоқсан

Шумақ және қайырма	67
Наурыз – біздің әніміз. Сөзін жазған К.Сыдық, Әнін жазған А.Жайымов	68
Нота бойынша ән айтамыз	70
Xabibulla Raximov (1946 ж.)	71
Он үш жаман (үзінді). Халық термесі. Бұқар жырау Қалқаманұлы.	72
Men – g'unchaman. Сөзін жазған Н.Нарзуллаев. Әнін жазған Х.Рахимов.	73
Терме дегеніміз не?	74
Орыс композиторы Петр Ильич Чайковский (1840–1893)	75
Ағаш солдатшалардың маршы. Музыкасы П.И.Чайковскийдікі	76
Фазиза Ахметқызы Жұбанова (1927–1993)	78
Көктем. Сөзін жазған Ж.Сәттібеков, әнін жазған Қ.Куатбаев	78
Берілген ән үзінділерінің өлшеміне сәйкес текті сызықтарын қойып шық Құлше нан. Қырышғым. Арша әні.	81
Repriza. Музыка туындысының өзгерісіз хайталануы	82
Қайтала. Мажор мен минор	83
Есіңе түсір. Salimjon – nimjon. Сөзін жазған П.Мумин, әнін жазған А.Мухамедов. Baxti erkatoy. Сөзін жазған Х.Мұхаммад, әнін жазған Т.Тошматов	84
Бибігүл. Қарақалпақтың халық күйі	85
Үшдыбыстылық	86
Тон және жарты тон	87
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	88
Zafar. Өзбек халық күйі	89
Біліп ал. Құләш Байсейітова (1912–1957). Шара Жиенқұлова (1921–1991)	90
Ән салуға жаттығамыз	91
Бостандығым. Сөзін жазған З.Масатов. Әнін жазған Х.Әзімбаев	92
Тында және тап	94
Жайдары ән. Халық әні	95
Туған ел. Сөзін жазған Ә.Сәрсенбаев, әнін жазған Л. Хамиди	96
Gul fasli. Сөзін жазған М. Мұхаммедова Әнін жазған Ш. Ёрматов	97
Достық. Сөзін жазған Е.Елубаев, әнін жазған И.Нұсіпбаев	99
Айжан қызы. Қазақтың халық күйі	100
Ана тілін сүйемиз Сөзін жазған Ш. Сариев Әнін жазған К. Дүйсекеев	102
Kakku. Сөзін жазған Толқын, әнін жазған Иброхим Хамроев	103

Hamidulla Nurmatov, Надим Норхужаев, Sharip Janaydarov

MUSIQA

3-sinf uchun darslik
(Qozoq tilida)
Qayta ishlangan 6-nashri

Редакторы А.Ташметов
Көркемдеуші редакторы К.Нурманов
Техникалық редакторы Х.Хасанова
Компьютерде беттеген У.Валижонова

Баспа лицензиясы AI № 290. 04.11.2016.
2019 жылы 19.06. басуға рұқсат етілді. Пішімі 70x90 1/₁₆. Кеглі 14 шпонды.
Қаріптүрі «Pragmatika». Офсеттік әдіспен басылды. Есепті баспа табағы 7,90.
Шартты баспа табағы 9,0. Таралымы 5532. Тапсырыс 150.

Өзбекстан Республикасы Президенті Администрациясы құзырындағы
Ақпарат және бұқаралық коммуникациялар агенттігінің
Faafur Fұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйінде
басылды. 100128, Ташкент, Лабзак көшесі, 86-үй.

**Біздің интернет мекен-жайымыз: www.gglit.uz
e-mail: info@gglit.uz**

Пайдалануға берілген оқулықтың жағдайын көрсететін кесте

№	Оқушының аты, фамилиясы	Оқу жылы	Оқулықтың пайдалануға берілген дегі жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы	Оқулықтың тапсырылғандағы жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Пайдалануға берілген оқулықты оқу жылы аяқталғанда қайтарып тапсырады. Жоғарыдағы кестені сынып жетекшісі төмендегі бағалау өлшемдері негізінде толтырады:

Жаңа	Оқулықтың алғаш рет пайдалануға берілгендері жағдайы.
Жақсы	Мұқаба бүтін, оқулықтың негізгі бөлігінен ажырамаған. Барлық параптарты бар, жыртылмаған, беттерінде жазусызулар жоқ.
Орташа	Мұқаба мұжілген, аздап сзызылған, оқулықтың ңегізгі бөлігінен ажыраған жерлері бар. Пайдалануши жағынан қанағаттанарлық жөнделген. Параптарты жұлдынған, кейбір беттері сзызылған.
Нашар	Мұқаба былғанған, сзызылған, жыртылған, негізгі бөлігінен ажыраған немесе мүлдем жоқ, нашар жөнделген. Беттері жыртылған, параптарты жетіспейді, сзызылып, шимайланған. Оқулық қалпына келтіруге жарамайды.